

Projektnamn: Metoder för innovativ löpande utvärdering av insatser för energieffektivisering

Programområde: Nationellt regionalfondprogram

Ärende ID: 20200489

Sammanfattande beskrivning

Projektet "Metoder för innovativ löpande utvärdering av energieffektivisering" ska stärka måluppfyllelsen av de energieffektiviseringsprojekt som Energimyndigheten sökt ur nationella regionalfondsprogrammet genom att utveckla och tillämpa effektivare metoder för den löpande utvärderingen av samtliga projekt. Metoder och resultat är generellt användbara och kommer att kunna användas av utvärderare inom hela tematiska mål 4 för ökad energieffektivisering i små och medelstora företag och i sina delar även generellt i uppföljnings- och utvärderingsarbete.

Energimyndigheten har hos Tillväxtverket sökt ett antal projekt inom det nationella regionalfondsprogrammet. Huvudsyftet sett ur ett effektperspektiv för dessa projekt är att åstadkomma energieffektivisering hos målgruppen SMF med 10 % fram till 2020. Alla projekt ska ge deltagande SMF kunskaper och incitament för att energieffektivisera. Arbetssättet skiljer sig mellan projekten för att på olika sätt komma åt problemet, att energieffektivisering ofta inte sker spontant i målgruppen trots att det är lönsamt, det s k energieffektiviseringsgapet.

En effektiv löpande utvärdering förutsätter att det även finns ett effektivt system för uppföljning. Med gemensamma indikatorer som är designade för att kunna användas i alla kapacitetsstärkande projekt inom energieffektiviseringsområdet kan man lyfta uppföljningen till en högre nivå, som möjliggör jämförelser över tid och mellan projekt. Grunden i detta är att förstå orsakerna till de hinder som finns hos deltagande organisationer att energieffektivisera samt att utveckla indikatorer och mätmetoder för att kunna identifiera och mäta hindren. Det behövs en bred uppsättning indikatorer för att kunna fastställa var i effektkedjan hindren finns. Detta gör det möjligt för den löpande utvärderingen att hela tiden återföra uppföljningen av indikatorerna till samtliga projekt och därmed stärka både utfall och effekter.

Den innovativa komponenten består i att kombinera framtagna modeller, indikatorer och metoder med en mer klassiskt statistisk utvärderingsmodell. Projektet kommer således att resultera i ett gediget och relevant dataunderlag ämnat att mäta och påverka kapacitetsbrist, lärande och effekter i ett slutled.

Bakgrund och omvärld

Bakgrund

För att effektivisera energianvändning behövs information, kunskap och utveckling av nya tekniska lösningar och produkter. Potential för energieffektivisering finns inom alla branscher, men trots god ekonomisk lönsamhet genomförs inte en del av möjliga energibesparande åtgärder, det s.k. energieffektiviseringsgapet.

Energimyndigheten har sökt och/eller kommer att söka projektmedel ur den nationella regionalfonden för ett flertal projekt inriktade på energieffektivisering i SMF (små och medelstora företag) med grund i tematiskt mål 4, investeringsprioritering 1.

I dessa projekt ingår en obligatorisk utvärdering med tydliga krav på att projekten tillämpar en löpande utvärderings- och uppföljningsmetodik. Tillväxtverket har valt att inte detaljstyra genomförandet av den lärande utvärderingen, eftersom den behöver anpassas till det enskilda projektet.

Alla projekt som Energimyndigheten söker strävar efter energieffektivisering i SMF genom kapacitetsutveckling och kunskapsuppbyggnad. Utan att detaljstyra projekten finns det betydande möjligheter till synergier gällande utvärderingen genom att i samtliga projekt använda samma metoder för datainsamling, analys och indikatorarbete. För att lärandet i samband med den löpande utvärderingen i berörda projekt ska bli effektiv ska denna innehålla effektiva metoder för avstämning. Detta är en utmaning, i synnerhet i de fall det är fråga om ramprojekt eller samverkansprojekt med ett stort antal ingående projekt, där det är praktiskt svårt att ha kontinuerlig kontakt med varje enskilt projekt. Detta projekt avser utnyttja de synergieffekter som finns vad gäller datainsamling, statistikbearbetning och indikatorer mellan de olika projekt som Energimyndigheten avser söka inom det nationella regionalfondsprogrammet. Huvudtanken är att utveckla projektgemensamma metoder och indikatorer inom löpande utvärdering för att stärka och kvalitetssäkra de slutgiltiga projektresultaten. Utnyttjande av gemensamma "egna" indikatorer och metoder är en självklar möjlighet till rationalisering av uppföljningen i de projekt där uppföljningen och utvärderingen ska beröra identiska frågor.

Datainsamlingen kommer även att rationaliseras genom att använda gemensamma processer för datainsamling, samt inmatning till en gemensam databas. Gemensamma rutiner för att analysera det insamlade datamaterialet är tänkta att skapa förutsättningar för en effektivare uppföljning av projekten.

Mer specifikt för energieffektivisering i SMF finns det ett starkt behov av att följa inte bara den programspecifika resultatindikatorn (ID nr 401) som handlar om den specifika energianvändningen i företagen.

Det tar lång tid att se effekter i form av minskad energianvändning. Energimyndighetens insatser inom Nationella regionalfonden utgår från verksamhetslogik och effektkedjor vid planering, uppföljning och styrning, se bilaga 1.

Det är därför av yttersta vikt att även följa framstegstakten i de tidigare leden i effektkedjan för insatser som påverkar den specifika energianvändningen i SMF.

Däri­genom kan man ti tidiga indikationer om skilda projekts förutsättningar att åstadkomma de avsedda effekterna, och även om var i effektkedjan svårigheterna finns. Energieffektivisering ska inte vara en isolerad engångsinsats utan en del av ett system av fortlöpande insatser för att arbeta strategiskt, systematiskt och strukturerat med den egna energianvändningen. Projektet bidrar till de horisontella kriterierna, i första hand bättre miljö. Förbättrad energieffektivitet i företag och spridning och anammande av teknik som ger minskade CO2-utsläpp förbättrar förutsättningarna för att nå de nationella miljö­kvalitetsmålen.

Omvärld och samverkan

Detta projekt avser en av flera insatser som Energimyndigheten planerar inom det nationella regional­fundsprogrammet. Projektet syftar till att stödja utvärderingsdelen av övriga insatser samt utveckla ny metodik för utvärdering. Delar av projektet kan genomföras oberoende av övriga insatser men insatserna samverkar och är beroende av varandra för att maximala effekter ska kunna uppnås. Projekten kommer på olika sätt att adressera den vedertagna problematiken att de flesta energieffektiviseringsåtgärder som "borde" ha skett i målgruppen inte blir beslutade och genomförda. Nationalekonomin förklarar detta som marknadsimperfectioner.

En utvärdering av Sweco (Kvantitativ utvärdering av marknadsmisslyckanden och hinder, 2015) kvantifierade sju kategorier av hinder för energieffektivisering, varav merparten rölde interna organisatoriska ofullkomligheter snarare än marknadsmisslyckanden. Energimyndigheten har i interna strategier och analyser kommit fram till likartade slutsatser.

Inom beteendevetenskapen framhävs att det mänskliga psyket inte fungerar så som nationalekonomernas "economic man". Inte heller organisationer betar sig alltid ekonomiskt rationellt.

Inom internationella organisationer inom och utanför biståndsområdet används ofta begreppet kapacitetsbrist för att förklara organisationers oförmåga att fatta och/eller genomföra "rätt" beslut, och åtgärder för att adressera kapacitetsbrister benämns kapacitetsutveckling eller kapacitetsuppbyggnad.

Lärande är en viktig förutsättning för kapacitetsutveckling, varför frågan om lärande miljöer också är en viktig länk i en effektkedja. Energimyndigheten, och framför allt energieffektiviseringsavdelningen, har via tidigare insatser en gedigen erfarenhet av kapacitetsutvecklande arbete riktat mot olika målgrupper. Via en bred palett av insatser har avdelningens egen organisation utvecklats i riktning mot att bygga upp och skapa lärandemiljöer. I detta projekt ämnas förhållningssättet tas ett steg längre då dessa erfarenheter införlivas i särskilt framtagna projektövergripande metoder och indikatorer för att inkorporera den egna organisationens lärdomar i ett strategiskt instrument för projektöverskridande löpande utvärdering.

En effektkedja som beskriver den tänkta kapacitetsutvecklingen hos målgruppen för alla insatser är lärandemiljöer - individuellt lärande - organisatoriskt lärande - kapacitetsutveckling energieffektivisering.

I litteraturen har påträffats några förslag till indikatorer för kapacitetsbrist, men inte någon allmänt accepterad modell för detta. Energimyndigheten har inom ramen för arbetet med verksamhetslogik formulerat fem effektmål för energieffektivisering i bl.a. SMF, vilka även kan användas som indikatorer på organisatorisk kapacitet i SMF. De måste dock för att bli användbara utvecklas med en validerad metod för mätning. Dessa är:

Om energieffektivisering är en strategisk fråga för undersökningsobjektet (företaget).
Om företaget systematiskt och strukturerat arbetar med den egna energianvändningen.
Beställarkompetensen hos företaget.

Om energieffektiva produkter, tjänster och processer är kända och lättillgängliga för företaget. Den upplevda risken med energieffektivisering.

Det traditionella sättet att mäta lärande är genom kontroller av den konkreta kunskapen. Däremot har vi inte funnit någon allmänt accepterad mätmetod på ett övergripande plan vad gäller förekomsten av och kvaliteten i lärandemiljöer. En sådan mätmetod ska tas fram i detta projekt och bidra till att utforma indikatorer som är av relevans för löpande utvärdering av tidiga led av effektkedjan. Arbetet med utvecklingen av indikatorer tar utgångspunkt i Energimyndighetens erfarenhet av lärande- och kapacitetsutvecklingsprocesser och kommer att innefatta en ambitiös sökning efter relevanta resultat, erfarenheter och metodmässiga ansatser, både i regionalfonds- och andra sammanhang. Även i övrigt kommer tidigare resultat och erfarenheter att utnyttjas där så är relevant.

Koppling till det lokala näringslivet

Projektet har indirekt koppling till det lokala näringslivet. De löpande utvärderingar som detta projekt avses stödja kommer att utgöra delar av projekt som syftar till energieffektivisering i SMF.

Den formativa aspekten av utvärderingarna syftar till att förbättra projektgenomförandet och påverkar därmed de företag som deltar under denna programperiod. Den summativa aspekten kan komma att påverka förutsättningarna för företag som medverkar i kommande programperioder. I och med de erfarenheter av metoder och indikatorer som projektet kommer att ta fram finns en tydlig potential kring utvecklandet av kunskap som är indirekt applicerbar både inom framtida regionala och nationella utvecklingsprojekt.

Mål och resultat

Mål

Övergripande effektmål är att små och medelstora företag har en effektiv användning av energi och kapacitet att fortsätta minska sin specifika energianvändning på ett kostnadseffektivt och långsiktigt hållbart sätt.

Övergripande projektmål är att den löpande utvärderingen och den tillhörande avstämningen i Energimyndighetens samtliga projekt i nationella regionalfonden ska ske kostnadseffektivt, med hög kvalitet och med träffsäkra utvärderingsmetoder samt leda till ett lärande i deltagande företag, projektledning och utvärderare. Analysen av insamlade data ska visa både framstegstakt över tid samt medge jämförelser mellan projekt och mot uppsatta målsättningar.

Projekt mål 1 är att de metoder för utvärdering och löpande utvärdering som tas fram inom projektet är kända, relevanta, attraktiva och nyskapande för statliga utvecklingsinsatser inom energiområdet.

Projekt mål 2 är att resultatspridning från projektet förstärker insatserna i de 8 regionala fonderna vad gäller mål 4 i Sverige, och även inom andra relevanta områden där metodiken kan tillämpas.

Projekt mål 3 är att det finns indikatorer och mätmetoder som tillsammans ger möjlighet att följa upp samtliga led i effektkedjan, och därigenom ger information om inte bara framstegstakt utan även vilken inverkan som det enskilda projektet har på specifik energianvändning och/eller andra långsiktiga effekter.

Delmål:

De indikatorer för lärande och kapacitetsutveckling som tas fram är effektiva (ger en bra indikation av det de avser att mäta), användbara (för att dra slutsatser om projektens framstegstakt mm), tillförlitliga (påverkas inte mycket av ovidkommande faktorer) samt enkla att ta fram (dvs beräkna, sammanställa och samla in data). Energiindex-indikatorerna mäts även i kontrollgrupp, vilket möjliggör evidensbaserade jämförelser.

De nollbasdata som samlas in från deltagande företag för att sparas till senare utvärderingar är relevanta, korrekta och kompletta.

Det processtöd som ges till Energimyndighetens andra projekt att följa upp indikatorerna är ändamålsenligt och tillför utvärderingen ytterligare nyttor.

Det datalager som utvecklas för lagring av insamlade data är ändamålsenligt för dataöverföring från webbenkäter, analys av data till indikatorberäkningar, mm. Projektet utgör ett relevant forum för samordning av den löpande utvärderingen av samtliga projekt.

De rutiner och metodik som tas fram i detta projekt för att effektivisera och kvalitetshöja den löpande utvärderingen av Energimyndighetens samtliga projekt leder till ett intensifierat lärande och kapacitetsökning, både i de företag som deltar i projekten och bland utvärderare och projektledare och ev andra inblandade aktörer. Kunskapsspridning om använd metodik och resultat till berörda utvärderare, myndigheter, konsulter m fl inom och utom Nationella regionafondsprogrammet leder till ett lärande genom att de tar till sig resultat och erfarenheter.

Målgrupper

Primär målgrupp är de utvärderare som handlas upp i samtliga strukturfondsprojekt som rör energieffektivisering i SMF, samt projektledarna för samma projekt. Det är utvärderarna som ansvarar för att den löpande utvärderingens resultat leder till ett lärande bland projektledarna. Primär målgrupp är även projektdeltagarna i samtliga regionalfondsprojekt som rör energieffektivisering i SMF samt utvärderare och projektledare i andra befintliga och kommande regionala och nationella utvecklingsprojekt

Ytterligare målgrupper, främst för extern kommunikation och resultatspridning, är övriga delar av Energimyndigheten, andra myndigheter, akademi och konsultbyråer med kapacitet och intresse att vidareutveckla metodik kring utvärdering, inte enbart inom energiområdet.

Förväntat resultat vid projektavslut

De viktigaste resultaten som förväntas uppnås under projekttiden är:

De företag som deltagit i berörda projekt har, genom den intensivare avstämningen och löpande utvärderingen som detta projekt leder till, ökat sina konkreta energieffektiviseringsinsatser under projekttiden samt ökat sin organisatoriska kapacitet att fortsätta minska sin specifika energianvändning på ett kostnadseffektivt och långsiktigt hållbart sätt.

Den modell för uppföljning av kapacitetsstärkande styrmedel som projektet utvecklat och tillämpat är accepterad bland projektdeltagare, projektledningar och utvärderare. De indikatorer för lärande och kapacitetsutveckling som utvecklats har uppmärksamats och diskuterats bland utvärderare, myndigheter, akademi osv. Projektet betraktas av utvärderare i allmänhet som ett gott och nyskapande exempel på metoder för att effektivisera och kvalitetshöja löpande utvärdering.

De uppföljningar och undersökningar som gjorts inom projektet har lett till en ökad kunskapsnivå kring betydelsen av attityder och lärande för att åstadkomma kapacitetsutveckling och energieffektivisering i SMF.

Resultatspridningen har lett till en diskussion bland utvärderare och myndigheter kring förekomst och betydelse av lärandemiljöer och organisatoriskt lärande i kapacitetsstärkande styrmedel.

Energimyndigheten har ökat sin kapacitet att utveckla och genomföra uppföljningar och utvärderingar inom energieffektivisering.

Kunskaperna är goda vad gäller hur de horisontella kriterierna har beaktats och bidragit till de utvärderade projektens genomförande och uppnådda resultat.

Sammantaget väntas detta leda till att effektkedjor vad gäller lärande och kapacitetsutveckling kan följas upp i större detalj och med högre grad av förklaring av kausala samband.

Projektet väntas därigenom bidra till måluppfyllelsen i samtliga projekt som rör energieffektivisering i SMF. Projektet bidrar därmed långsiktigt även till nationella regionalfondens mål om 10 % energieffektivisering per förädlingsvärde.

Projektet förväntas bidra till målen i investeringsprioriteringen genom att en effektivare energianvändning bidrar till hushållning med naturresurserna och minskade utsläpp.

Insatserna inom programmet stimulerar användandet av och efterfrågan på energieffektiva tjänster och produkter.

Detta är i linje med och bidrar till det övergripande målet att få näringslivet, specifikt SMF, att energieffektivisera sin verksamhet och därmed bidra till energiintensitetsmålet. Små och medelstora företag i alla sektorer stimuleras att genomföra energieffektiviseringsåtgärder, vilket samtidigt kan utveckla en sektor som bidrar till hållbar tillväxt och sysselsättning, genom att efterfrågan på sådana produkter ökar.

De företag som deltar i något av de projekt som finansieras inom ramen för denna investeringsprioritering kommer att identifiera åtgärder som kan minska deras energianvändning och därmed även energikostnaderna. Stödet kan således leda till minskade kostnader för företaget vilket kan påverka företagets konkurrenskraft positivt. Genom att avstämningen innefattar frågor om de horisontella kriterierna bidrar detta projekt till att dessa frågor återkommande lyfts fram i ljuset och övervägs, vilket väntas leda till ett ökat fokus på dessa.

Ur ett företagsperspektiv förväntas deltagandet i ovan nämnda projekt upplevas som att mer effektivt och lärorikt än annars, och därmed mer inspirerande genom att företaget som resultat av detta projekt ser fler möjligheter och hur de kan genomföras, och därmed också genomför fler energieffektiviseringsåtgärder än om detta projekt inte genomförs. Därutöver bedöms en spridningseffekt finnas genom att goda resultat kan öka intresset hos ej deltagande organisationer att vara med i framtida satsningar inom området eller att på egen hand initiera liknande strategiskt arbete. Denna är dock svår att mäta

Målvärde för aktivitetsindikatorer

Projektet har inte angivit målvärden för aktivitetsindikatorer.

Organisation och genomförande

Projektorganisation

Projektledarens roll och ansvar är att:

- följa upp arbetet utifrån beslutat projektdirektiv,
- ansvara för att projektets aktiviteter genomförs i tid och med god kvalitet
- löpande ta del av samtliga projekts utvärderares arbete och planer, - ta fram underlag och genomföra eventuella inköp, upphandlingar, utlysningar och internt arbete som behövs för projektet.
- samordna det interna arbetet med utvärderingsfunktionen på Energimyndigheten.

Handläggares roll är att:

- I samverkan med konsulter inom utveckling av indikatorer resp IT utveckla indikatorer, enkätfrågor och webbenkäter
- Stödja utvärderarna i övriga projekt i deras årliga avstämningsarbete med hjälp av skriftliga webbenkäter samt analysarbete.

Indikatorutvecklarens roll är att:

- i samverkan med handläggare utveckla indikatorer, enkätfrågor och webbenkät för att mäta framstegstakten i projekten.

Bemannas med konsult.

IT-utvecklarens roll är att:

- utveckla och organisera datalager, utveckla uppföljningsmodeller och rapporter, säkerställa att funktionaliteten från dataleverans till rapport flyter bra, åtgärda ev problem vid arbete med att ta fram årliga rapporter.

Bemannas med redan anställda samt IT-konsult.

Energiindexfunktionens roll är att:

- utveckla och validera ett energieffektiviseringsindex

Bemannas med konsult (Statistiska Centralbyrån, redan upphandlad på bef ramavtal)

Utvärderingsfunktionens roll är att:

- tillse att projektmål, effektmål och övriga utvärderingsfrågor (se Aktiviteter) följs upp och utvärderas.

Bemannas med konsult.

Styrgrupp ca 2 personer vid Energimyndigheten.

Referensgrupp för bredare taktiska/strategiska frågor. Tillväxtverket inbjuds som adjungerad ledamot i styrgrupp och referensgrupp.

Internt utvärderingsforum för samverkan med övriga projekt.

På Energimyndigheten finns en Upphandlingsenhet som ansvarar för att LOUs regelverk följs. Deras kompetens tas tillvara vid upphandling. All anskaffning av tjänst ska vara samverkad innan beställning påbörjas, rutin för samverkan finns i personalhandboken på Energimyndighetens intranät.

Energimyndigheten har en övergripande anskaffningspolicy. Dessutom finns ett antal interna rutiner, som beskrivs i myndighetens kvalitetshandbok, som ska följas vid anskaffning. Energimyndigheten har interna regler vid upphandling.

Arbetsätt

Projektet genomförs i enlighet med Energimyndighetens projektmodell. Den sönderfaller i fem delprojekt:

- 1) Ett uppdrag till SCB att utveckla ett antal indikatorer för kapacitetsutveckling, inklusive ett energiindex samt att 2016-2020 årligen genomföra en sådan undersökning på svenska SMF inom industrisektorn. Metoden ska användas även på de företag som deltar i nationella regionalfondsprogrammet, SCB:s undersökningsmetod som bygger på ett antal utvalda och validerade enkätfrågor förutsätts då även kunna användas i företag som ingår i projekten, och därmed kan projektdeltagarna på ett evidensbaserat sätt jämföras med resultaten från SCB:s rikstäckande undersökning som fungerar som kontrollgrupp;
- 2) Att utveckla de lärandeindikatorer som de löpande utvärderarna förutsätts använda i samband med avstämningar av projektens framstegstakt, samt att operationalisera dessa.
- 3) Att utveckla processer, rutiner och IT-tillämpningar för ett digitaliserat datainsamlingssystem för ovanstående avstämningar av projektens framstegstakt, samt för nollbasmätning.
- 4) Att utveckla och genomföra en nollbasmätning i syfte att säkra data inför Tillväxtanalys' effektutvärdering 2023.

5) Att tillhandahålla en stödfunktion för det praktiska arbetet med datainsamling och analys i samband med avstämning mm, kombinerat med kontroll av att avstämningar görs.

Kommunikationen i projektet ska leda till att tematiska mål och effektmål för programmet uppfylls och att den övergripande kvalitén på insatserna förstärks. Utöver detta ska projektet kommunicera den åstadkomna innovativa ansatsen gällande metoder för löpande utvärdering i nationella regionalfondsprojekt till berörda aktörer, där projekt som bedrivs med liknande målsättningar inom övriga regionala program i Sverige är särskilt viktiga.

Alla i målgruppen - oavsett kön, etnisk bakgrund eller funktionsnedsättning ska ha samma förutsättningar att få tillgång till stöd. Projektet siktar till att framtagna indikatorer inbegriper och uppfyller dessa krav för tvärgående kriterier. Detta kan ge upphov till efterfrågan på information på fler språk än svenska, att information tillgängliggörs på alternativa media samt anpassning av information på Energimyndighetens websida.

I all kommunikation kommer Energimyndigheten framhäva att verksamheten finansieras genom Europeiska regionala utvecklingsfonden, där Tillväxtverket är förvaltande myndighet.

Kommunikationen kommer att följa Energimyndighetens kommunikationspolicy och strategi liksom gå i linje med Tillväxtverkets kommunikationsstrategi samt uppfylla EU:s krav på kommunikation.